

ทัศนอลังการจากอุทยานหลวงสุโขทัย
ห้ามพูดเกินคำจารึก-เขียนในทัศนศิลป์

นิทรรศการ
ชีวประวัติน
นิทรรศการ
นิเวศวิทยา
นิเวศวิทยา
จากสมันท์ หาดข้าว สาวโรงนง
ตีพิมพ์ศึกษาและเห็น

วันนี้ ถึง 27 ธันวาคม 2562

เวลา 09.30-15.30 น.

ณ พิพิธภัณฑ์ธรรมชาติโอลิมปิกพระเกียรติ
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต

โทร: 02-696-6610 หรือ 12 SocAnthTUMuseum

นิทรรศการ

ชีวประวัตินิทรรศการ

นิทรรศการชีวประวัติ

จากสมัยหน้าว สวโรรงาน

ชีวประวัติของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว

นิทรรศการ

ชั่วประวัต ทิวรังสิต

จากสมัย หัวัว สาวโรงนา
ตั้งหัดศึกษาแะหัย

จัดแสดง

ณ พิพิธภัณฑ์ธรรมชาติเฉลิมพระเกียรติ
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต

ระหว่างวันที่ 21 มีนาคม - 27 ธันวาคม 2562
เวลา 09.30-15.30 น.

จัดโดย

พิพิธภัณฑ์ธรรมชาติเฉลิมพระเกียรติ
คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ติดต่อเรา

พิพิธภัณฑ์ธรรมชาติเฉลิมพระเกียรติ
เลขที่ 99 หมู่ 18 ต.คลองหนึ่ง
อ.คลองหลวง จ.ปทุมธานี 12121
Facebook: SocAnthTUMuseum

เกริ่นนำ

พันธกิจที่สำคัญประการหนึ่งของพิพิธภัณฑ์ธรรมศาสตร์เฉลิมพระเกียรติ คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ คือด้านบริการวิชาการ ที่มีทั้งในรูปของการเผยแพร่ความรู้ด้านวัฒนธรรม การจัดการฝึกอบรม และการจัดเวทีในการแลกเปลี่ยนความรู้ความคิดเห็นให้กับชุมชนทางวิชาการทั้งภายในและนอก มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

โครงการบริการวิชาการแก่สังคม นิทรรศการชั่วคราว “ทุ่งรังสิต” เป็นส่วนหนึ่งของพันธกิจของพิพิธภัณฑ์ธรรมศาสตร์เฉลิมพระเกียรติที่ต้องการบอกเล่าเรื่องราว ชีวิตประวัติทุ่งรังสิตให้สาธารณชนได้รับรู้ และเกิดความเข้าใจพื้นที่ทุ่งรังสิตและบริเวณโดยรอบ โดยผ่านการจัดนิทรรศการ ร้อยเรียงเรื่องราวผสมกับวัตถุทางวัฒนธรรมให้เห็นเป็นข้อมูลและให้ผู้เข้าชมได้ขบคิดต่อยอด เกิดเป็นประโยชน์ทางวิชาการและการพัฒนาพื้นที่ต่อไป

นิทรรศการชั่วคราว “ทุ่งรังสิต” เปิดให้เข้าชมอย่างเป็นทางการตั้งแต่วันที่ 21 มีนาคม – 27 ธันวาคม 2562 เวลา 09.30-15.30 น. ณ ห้องนิทรรศการหมุนเวียน 1 อาคารพิพิธภัณฑ์ธรรมศาสตร์เฉลิมพระเกียรติ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

พิพิธภัณฑ์ธรรมศาสตร์เฉลิมพระเกียรติ

คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ชีวประวัติหญิงรังสุม

เชื่อว่าจะมีแม่หญิงยี่เก้านั้น
ที่หอชีวประวัติ

สถานที่ที่เช่นกัน
สถานที่แต่ละแห่ง
มีชีวประวัติเป็นของมเหอ

ในขณะที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ซึ่งประกาศตนเป็นมหาวิทยาลัยของประชาชน เป็นมหาวิทยาลัยที่มีเสรีภาพทุกตารางนิ้ว กำลังจะมีอายุครบ 85 ปี ใน พ.ศ. 2562 นี้ “ทุ่งหลวงหรือทุ่งรังสิต” ก็มีชีวประวัติเป็นของตนเอง เป็นชีวประวัติที่เกี่ยวข้องอย่างสำคัญ กับความเปลี่ยนแปลงของกายภาพของที่ราบภาคกลาง และผูกพันอย่างแนบแน่นกับความเปลี่ยนแปลงที่สำคัญของสังคมไทย โดยได้ผนวกรวมเอาชีวิตส่วนหนึ่งของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เข้าไปเป็นส่วนหนึ่งในชีวประวัติอันซับซ้อนนั้น กล่าวโดยรวบรัด ชีวประวัติของ “ทุ่งหลวง(รังสิต)” เกี่ยวโยงอย่างสำคัญกับ น้ำ พืช สัตว์ และมนุษย์

บริเวณทุ่งรังสิตก่อนการก่อตั้งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต

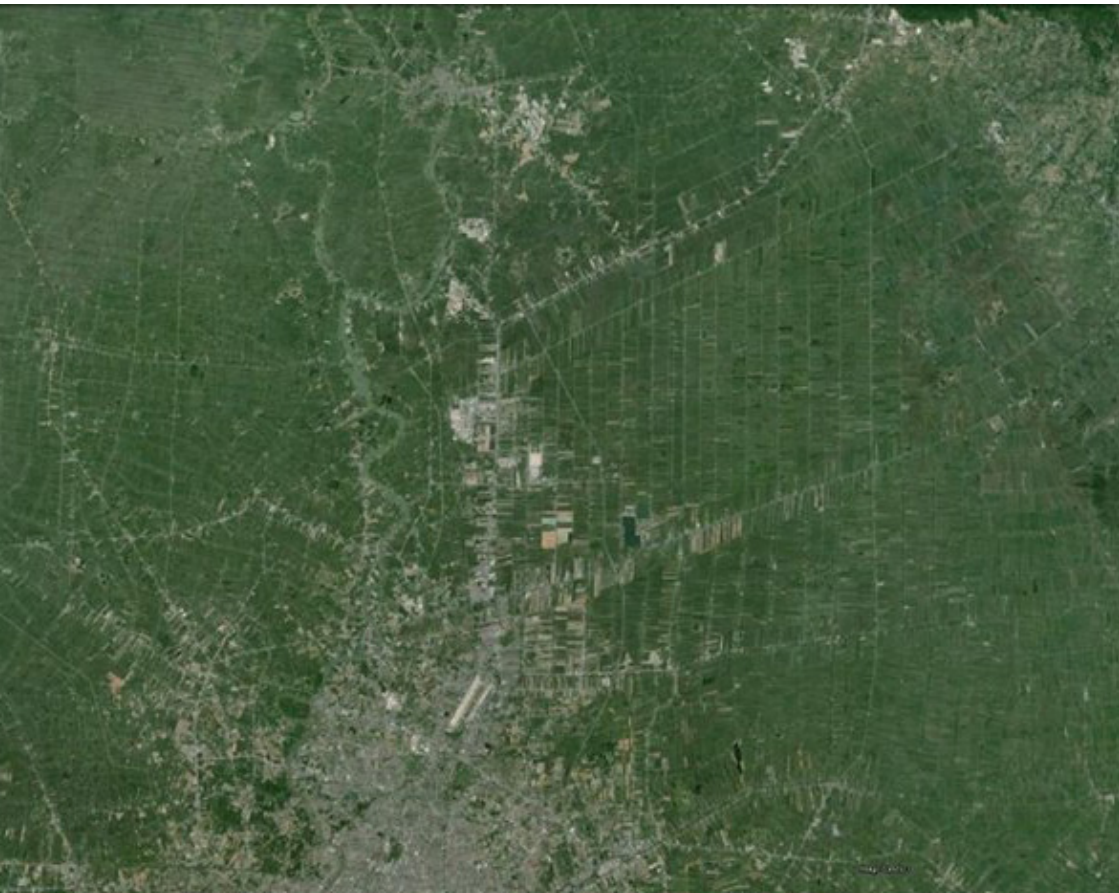
ภาพจาก: งานประชาสัมพันธ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

อาณาบริเวณทุ่งรังสิต หรือเดิมเรียกว่า “ทุ่งหลวง” นั้น ครอบคลุมพื้นที่ประมาณ 2,000 ตารางกิโลเมตร หรือ 1.5 ล้านไร่ ช่วงสมัยรัชกาลที่ 5 บริเวณ “ทุ่งหลวง” หมายถึงท้องทุ่งอันกว้างใหญ่ทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยา และทางตอนใต้ของอยุธยาลงมาจรดกรุงเทพฯ ภูมิประเทศดั้งเดิมของ “ทุ่งหลวง” คือที่ราบลุ่มต่ำประกอบด้วยหนอง คลอง บึงตามธรรมชาติ เมื่อถึงฤดูฝนและในช่วงน้ำหลากมาจากทางเหนือ “ทุ่งหลวง” จะกลายเป็นทุ่งรับน้ำอันกว้างใหญ่ ก่อนที่จะไหลออกไปสู่ทะเลตามธรรมชาติแถบ คลองด่าน ตำบลบางเหี้ย จังหวัดสมุทรปราการ

ภาพถ่ายดาวเทียมบริเวณทุ่งรังสิตในปัจจุบัน

ภาพจาก: google earth

สมัน

ภาพจาก: http://www.dnp.go.th/wildlife_it/n_web/lacesant/wildlife_reserve/page_sm.php

แต่เดิมา “ทุ่งหลวง” อุดมไปด้วยพืชจำพวกหญ้า และหญ้าน้ำ จึงเป็นที่อาศัยของสัตว์ขนาดเล็กเช่น หนู นกน้ำ และสัตว์เลื้อยคลาน ไปจนถึงสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมขนาดใหญ่ เช่น กวาง ละมั่ง สมัน และโขลงช้าง เดิมทีมีผู้คนอาศัยอยู่ในบริเวณทุ่งหลวง อย่างกระจัดกระจาย ทุ่งหลวงจึงเป็นพื้นที่และชุมชนที่ “เว้งว่าง ขาดชีวิตทางสังคมและวิญญาณ”

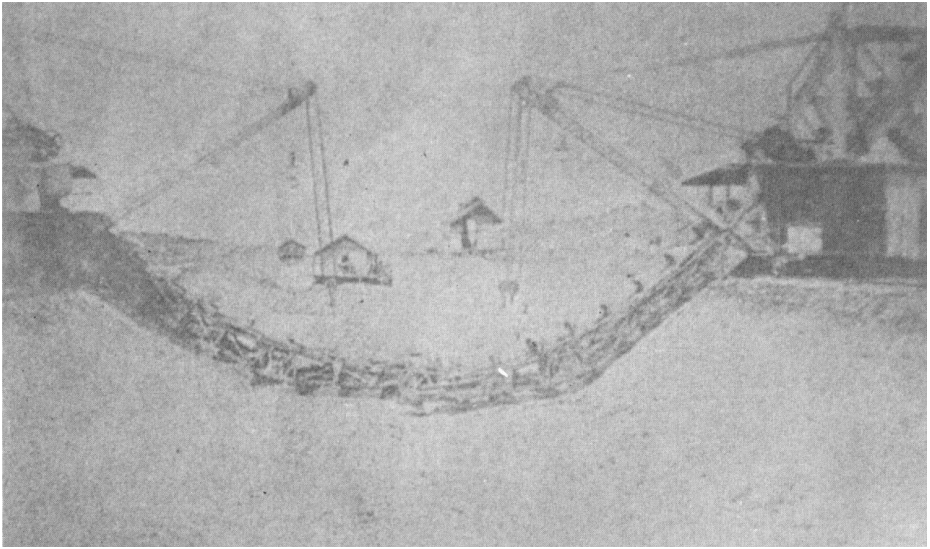
ต่อมาเมื่อผู้คนเริ่มอพยพเข้ามา มากขึ้น ภายหลังจากชุด “คลองรังสิต” ในสมัยรัชกาลที่ 5 โดย “บริษัทชุดคลอง

แลคูนาสยาม” กระทั่งสามารถจัดตั้งเป็นเมืองแห่งข้าว “ธัญญบุรี” (ภายหลังเปลี่ยนเป็นธัญบุรี) เทียบเคียงกับเมืองแห่งปลา คือ “มินบุรี” นิเวศวิทยาของ “ทุ่งหลวงรังสิต” ก็เปลี่ยนแปลงไปอย่างสำคัญ ผู้คนกลุ่มต่างๆ มอญ ไทย จีน ลาว (อีสาน) มุสลิมมลายูเข้ามาตั้งรกรากเพิ่มมากขึ้น พร้อมกันกับการถอยร่นของโขลงช้างและการสูญพันธุ์ไปโดยสิ้นเชิงของ เนื้อสมัน (Shomburgk deer) กวางชนิดหนึ่งซึ่งพบเฉพาะที่เมืองไทยเพียงแห่งเดียวในโลก และเคยอาศัยอยู่อย่างชุกชุมใน “ทุ่งหลวงรังสิต”

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้มีพระบรมราชโองการให้สถาปนา
เมืองรัตนบุรี โดยคำว่า “รัตนบุรี” หมายถึง “เมืองแห่งข้าว”

บริษัทชุดคลองแลคูนาสยามกำลังชุดคลองรังสิต

คลองรังสิตในอดีต

เมื่อประเทศไทยเริ่มประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ และสนใจส่งเสริมภาคอุตสาหกรรมทำให้ทุ่งรังสิตซึ่งถูกปรับเปลี่ยนให้เป็นเขตกสิกรรมปลูกข้าวขนาดใหญ่เริ่มปรับเปลี่ยน ไปเป็นพื้นที่ของโรงงานอุตสาหกรรมและที่อยู่อาศัย การสร้างนิคมอุตสาหกรรมนวนคร เมื่อปีพ.ศ.2515 สะท้อนให้เห็น ความเปลี่ยนแปลงอย่างสำคัญอีกครั้งของพื้นที่แห่งนี้ จาก “ทุ่ง” กลายมาเป็น “เมืองแห่งใหม่” (นวนคร) ซึ่งนอกจากจะส่งผลสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อม และภูมิทัศน์แล้ว ยังส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของประชากรโดยรวม ในทุ่งรังสิตด้วย เมื่อโรงงานอุตสาหกรรมรับแรงงานหญิงเป็นหลัก

นิคมอุตสาหกรรมนวนคร อ.คลองหลวง จ.ปทุมธานี

ภาพบริเวณทุ่งรังสิตก่อนการก่อตั้งมหาวิทยาลัย

ภาพจาก: งานประชาสัมพันธ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

คณะรัฐมนตรีโดยการสนับสนุนของ ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์ ได้ริเริ่มจัดหาพื้นที่บริเวณทุ่งรังสิตให้กับมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ตั้งแต่ช่วงปี พ.ศ. 2510 และการขยายการเรียนการสอนของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ โดยให้นักศึกษาปีที่ 1 ของทุกคณะได้เข้ามาเรียนที่ศูนย์รังสิตเป็นครั้งแรกในปี พ.ศ.2529 การสร้างสถาบันการศึกษาในบริเวณดังกล่าวนี้ สร้างความเปลี่ยนแปลงให้กับทุ่งรังสิตอีกครั้งหนึ่ง ในช่วงระยะเวลาประวัติศาสตร์อันไกลไกลของประเทศไทย...คงไม่มีพื้นที่แห่งใดจะมีชีวประวัติที่ผันผวนมากไปกว่า “ทุ่งหลวงรังสิต” ขอเชิญชวนให้ค้นหาชีวประวัติของพื้นที่ที่เราได้ใช้ชีวิตอยู่

ในช่วงระยะเวลาหนึ่งของชีวิต บางที การทำความเข้าใจความเป็นมาของพื้นที่ที่อาศัย อยู่เรียนรู้การสูญเสียพันธุ์ไปของสมัน การปรับตัวตาม สถานการณ์ของห้วยและการมาถึงของสมาชิก ใหม่หงส์ขาวและหงส์ดำ รวมไปถึงการปลูกข้าว ชาวนาและโรงงานอุตสาหกรรม ที่อยู่รอบๆตัว เราหรือการทำความเข้าใจชีวิตและเครื่องแบบ ของหนุ่ม-สาวชาวโรงงานและนักศึกษา คงไม่ เพียงแต่จะทำให้เราเข้าใจเรื่องพื้นที่ ชุมชน และประเทศชาติเท่านั้น ท้ายที่สุดเราอาจ มองเห็นความละม้ายคล้ายคลึงของเราและ ผู้คนรอบๆตัวเราที่ต่างอาศัยอยู่ในพื้นที่ที่เดียวกัน “ทุ่งหลวงรังสิต”

จากสมัยตั้งหทัย
ความเปลี่ยนแปลงของ
สภาพแวดล้อมทุ่งรังสิต

“เนื้อสมันเป็นกวางที่ไม่เคยมีที่อื่นๆ เลยในโลก ครั้งหนึ่งเคยมีชุกชุมมากตามทุ่งหญ้าในภาคกลางแถวลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา ตามแควบางเขน หลักสี่ ดอนเมือง ทุ่งรังสิต อยุธยา ดร.ใหญ่ สนิทวงศ์ เมื่อครั้งเป็นผู้อำนวยการบริษัท Siam Canals, Land and Lrrigation อยู่ควบคุมงานการขุดคลองระบายน้ำ เพื่อการทำนาในทุ่งรังสิตเล่าว่า สมัยนั้นเนื้อสมันมีชุกชุมมาก เคยยิงได้แควบริเวณประตูน้ำจุฬาลงกรณ์ ในฤดูน้ำท่วมมันจะหนีน้ำไปอยู่ตามเกาะที่ดอน ชาวบ้านก็ชวนกันไปด้วยเรือแล้วไล่แทงเอาตามชอบใจอย่างง่ายดาย ในฤดูร้อนบางคนก็เอาเขาสมันมาสวมติดไว้บนศีรษะคลานเข้าไปได้จนถึงตัวสมันก็แทงเอาอย่างง่ายดาย ในหน้าน้ำท่วมมักชอบชวนกันขี่ควายไปล้อมแทง เนื้อสมันซึ่งหนีน้ำขึ้นไปอาศัยตามเกาะที่ดอน”

ภาพลายเส้นสมันและการล่าสมัน
จาก หนังสือชุดนิมไพร เรื่อง “สมัน”
ของนายแพทย์บุญส่ง เลชะกุล

สมันหรือเนื้อสมันพบเฉพาะประเทศไทยเพียงแห่งเดียว เคยมีชุกชุมในภาคกลางที่เป็นทุ่งกว้างแถบลุ่มน้ำเจ้าพระยา ในท้องถิ่นอื่นไม่เคยปรากฏว่ามีสมันอยู่เลย

ภาพและข้อมูลจาก: <http://wutthi.central.police.go.th/images/510620/Saman.pdf>

คำงาน “เหี้ย” แห่งมหาวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยนเรศวร เรียก “คิตตี้”

มหาวิทยาลัยมหิดล เรียก “บู๊”

มหาวิทยาลัยศิลปากร เรียก “ตุ๊ดตู่”

สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง เรียก “กิ้งกิ้ง”

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ เรียก “แยแะ”

มหาวิทยาลัยหัวเฉียว เรียก “จ๊อบแจง”

มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี เรียก “อาเฮีย”

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เรียก “เหี้ย”

“นายสัตวแพทย์olongกรณ์ มหรรณพ กล่าวไว้ว่า ตัวเหี้ยจำนวนมากมาจากพื้นที่กรุงเทพฯ บริเวณคลองผดุงกรุงเกษม คลองเปรมประชากร ทำเนียบรัฐบาล รัฐสภา...ได้อพยพไปอยู่ในพื้นที่อื่นที่มีสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมมากกว่าตามจังหวัดใกล้เคียงเช่น ปทุมธานี”

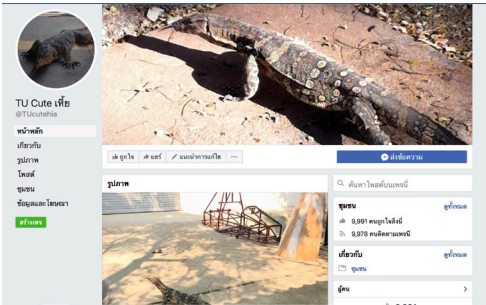

เหี้ยบริเวณคณะวิศวกรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต

ธรรมชาติพบกับเรื่องเหี้ยๆ

ปัจจุบันพื้นที่ปทุมธานี หรือแม้กระทั่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (รังสิต) เป็นพื้นที่ชุ่มน้ำ จึงสามารถพบเห็น “เหี้ย” ได้จนชินตา การพบปะหรือความสัมพันธ์ระหว่างประชากรคนและประชากรเหี้ย ในพื้นที่ธรรมศาสตร์ (รังสิต) จึงออกมาในหลากหลายรูปแบบ

PAGE FACEBOOK: “TU CUTE เหี้ย”

เป็นเพจที่รวบรวมอิริยาบถของเหี้ยในพื้นที่ต่างๆ ภายในธรรมศาสตร์ โดยบรรยายภาพอย่างตลกขบขัน ทั้งนี้เพจดังกล่าวได้ให้คำนิยาม เหี้ยในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ว่าเป็น “สัตว์น่ารักประจำธรรมศาสตร์รังสิต”

ป้ายระวัง “เหี้ย”

ด้วยประชากรเหี้ยที่มีจำนวนมากและเคยเกิดอุบัติเหตุกับเหี้ยและนักศึกษา การทำป้ายเตือนเหี้ยบริเวณต่างๆ รอบธรรมศาสตร์ โดยเฉพาะที่ใกล้แหล่งน้ำจึงเกิดขึ้น ขณะเดียวกัน บางครั้งนักศึกษาที่โดยสารรถ NGV กังง่ว่าจอดกระทันหันทำไม พอชะโงกหน้าไป อ้อ...ให้เหี้ยข้ามถนน !!!

ประกวดภาพถ่าย “เหี้ย”

กิจกรรมหนึ่งของประชาคมชาวธรรมศาสตร์ ที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมประชาคมระหว่างนักศึกษาและเหี้ย

สัตว์เลี้ยงชาวธรรมศาสตร์

บางคนเจอเหี้ยเกิดการสะดุ้ง กลัวและเดินหนี แต่บางคนดูเหมือนผูกพันดังสัตว์เลี้ยงถึงขั้นป้อนอาหารให้ ซึ่งภาพแบบนี้จะเห็นได้เป็นประจำบริเวณหน้าร้านขายน้ำข้างคณะศิลปศาสตร์

เรื่องเล่าของ “เหี้ย” กับ ความเรื่องวอก “นักศึกษา”

นักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กล่าวกันเล่นๆ ว่า ช่วงสอบถ้านักศึกษาเจอเหี้ยกำลังจะลงน้ำ จะได้ F หากเจอเหี้ยกำลังขึ้นจากน้ำ จะได้ A เพราะมันคือสัตว์ประจำมหาวิทยาลัย

วงศ์สาครณาหิ้วย

เหี้ย เหี้ยดอก มังกรดอก ตัวเงินตัวทอง มีขนาดใหญ่ที่สุดในวงศ์สาครณาหิ้วยเมืองไทย ตัวสีดำลายดอกสีขาวหรือเหลืองอ่อน พาดขวางลำตัว หางสีดำหรือลายปล้องดำ สลับเหลืองอ่อน บางตัวมีจุดแดงเล็กๆ ที่หาง ชอบอาศัยตามทีลุ่มใกล้แหล่งน้ำ พบทั่วทุกภาคในเมืองไทย

ตะกวด แตน รวมๆทั้งตัวเป็นสีเหลืองอ่อน เป็นจุดเล็กๆ ส่วนหัวมีสียาวเป็นพิเศษ ขึ้นต้นไม้มากกว่าป่าทึบ

ตุ๊ดตู่ มีขนาดเล็กที่สุดในวงศ์สาครณาหิ้วยไทย ลำตัวมีสีน้ำตาลเทา มีลายเป็นปล้องเป็นวงแหวนสีอ่อน หัวมีสีเทาอ่อนหรือน้ำตาลอ่อน ข้างใต้คอสีอ่อนจนเกือบขาว ตุ๊ดตู่ พบไม่มากทางจังหวัดภาคใต้

แลนดอน มีสีคล้ำ สดหรือสีส้มเรื่อๆ ชอบ... “แลนดอน” พบตามจังหวัด...

พบทุกภาคทั่วไทย มีสี
 อ่อน เหลืองหม่น สีนํ้าตาล
 อ่อนกว่าตัว มีหางเรียวยาว
 กิ่ง ชอบอยู่ตามป่าโปร่ง

เห่าซ้าง มีขนาดใหญ่เป็นที่สองรองจากเหี้ย
 ตัวและหางสีดำ มีลายสีจางๆ เป็นปื้น เป็นดอก เป็น
 ปล้อง ตามลำตัว หัวมีสีเทาคล้ำ พบทางภาคใต้และ
 ภาคตะวันตก เมื่อจวนตัวจะพองคอขู่ฟ่อๆ จึงถูก
 เรียกว่า “เห่าซ้าง”

คล้ายตะกวด แต่หัวมีสีเหลือง
 อยู่บนที่ดอนจึงถูกเรียกว่า
 วัดชายแดนที่ติดกับพม่า

เหี้ยดำหรือมังกรดำ เป็นสัตว์ตระกูลเหี้ยชนิด
 ใหม่ที่เพิ่งพบไม่นาน มีรูปลักษณะคล้ายเหี้ย แต่ตัวเล็ก
 กว่ามาก ลำตัวมีสีดำ(ดำน) ทั้งตัว ท้องมีสีเทาเข้ม ลิ่นสี
 เทาม่วง พบทางภาคใต้ ชายทะเล และเกาะเล็กๆ

โครงการอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติและ ศิลปวัฒนธรรม อุทยานแห่งชาติ ภูหินร่องกล้า

Le Petit Journal ออกวางจำหน่ายในฝรั่งเศสเมื่อ 9 สิงหาคม ค.ศ. 1908 ตีพิมพ์ภาพหน้าปก เนื้อข่าวพาดหัวแปลความได้ว่า “โศกนาฏกรรมประหลาดเกิดขึ้นกับรถไฟในเมืองสยาม หัวรถจักรชนกับช้างในตอนกลางคืน” เนื้อข่าวบรรยายไว้ดังนี้

“ที่สยามเกิดเหตุการณ์ไม่คาดคิดขึ้นบนทางรถไฟระหว่างบ้านภาชีจะมากรุงเทพฯ เมื่อเข้าทางโค้ง พนักงานขับรถจักรมองเห็นไม่ชัดในความมืดมิด จึงเกิดเหตุเฉี่ยวชนช้างตัวใหญ่ที่กำลังพยายามจะข้ามทางรถไฟ ทุกคนตกใจอย่างสุดขีดเมื่อรถจักรถูกเหวี่ยงตกราง ตู้อโดยสารแตกเป็นเสี่ยงๆ ทำให้ชายสองคนตายและผู้โดยสารหลายคนบาดเจ็บกันระนาว ช้างถูกฉีกกระจายออกเป็นชิ้นเล็กชิ้นน้อย ห่างจุดปะทะถึง 20 เมตร เหตุการณ์ที่รถไฟชนช้างและตกรางนี้เกิดขึ้นในสยามเป็นครั้งที่สองแล้ว เมื่อเดือนกุมภาพันธ์ปีก่อน ก็มีช้างตัวหนึ่งถูกรถไฟชนตายที่ลพบุรี แต่ครั้งนั้นรถไฟตกรางเสียหายน้อยกว่าครั้งนี้มาก”

“รถไฟสยามชนช้างป่า สมัย ร.5”

วันที่ 4 มิถุนายน พ.ศ. 2451 รถไฟที่มีต้นทางจากนครราชสีมา แล่นมาถึงระหว่างสถานีเชียงรากใหญ่ กับ เชียงรากน้อย ชนกับช้างพังที่ขึ้นมาบนคันดินรถไฟ พนักงานถึงแก่ความตาย 3 คน บาดเจ็บหนึ่ง รถไฟตกราง 13 ตู้อ (ไม่ตกราง 13 ตู้อ) พนักงานห้ามล้อตาย 2 คน ทางราชการต้องจ่ายบำเหน็จ 300 บาท เพื่อไถ่ตัวพ่อแม่ของพนักงานห้ามล้อที่เสียชีวิตขณะปฏิบัติหน้าที่ ซึ่งยังเป็นทาสที่ไถ่ถอนค่าตัวไม่หมด ให้เป็นอิสระ และ อีก 175 บาท ให้ครอบครัวพนักงานห้ามล้ออีกคนเพื่อใช้ในงานศพ โดยสาเหตุที่ชนเพราะเป็นเวลาากลางคืนช้างเดินข้ามทางรถไฟในเวลาที่รถแล่นมาอย่างกระชั้นชิด เสนาบดีกระทรวงโยธาธิการ เจ้ากรมไวเลอร์และเจ้าหน้าที่กรฟ.ไปที่เกิดเหตุในวันที่ 5 มิถุนายน พ.ศ. 2451 พร้อมกับช่างภาพซึ่งได้ทำการตั้งกล้องทางปากตะวันตกของทางรถไฟ และมีการอธิบายภาพไว้ด้วย

Le Petit Journal

Le Petit Journal

5 CENTIMES

SUPPLÉMENT ILLUSTRÉ

5 CENTIMES

ABONNEMENTS

CHACUN JOUR - 6 PAGES - 5 CENTIMES

Le Petit Journal agricole, 5 cent. — La Mode du Petit Journal, 10 cent.

Le Petit journal illustré de la Jeunesse, 10 cent.

Administration : 61, rue Lafayette

Les manuscrits ne sont pas rendus

On s'abonne sans frais dans tous les bureaux de poste

Dix-neuvième Année

DIMANCHE 9 AOÛT 1908

SIX MOIS EN AN
SEINE et SEINE-ET-OISE. 2 fr. 3 fr. 50
DÉPARTEMENTS. .... 2 fr. 4 fr. •
ÉTRANGER ..... 2 50 5 fr. •

Numéro 925

UN ÉTRANGE ACCIDENT DE CHEMIN DE FER AU SIAM

La locomotive heurte un éléphant dans la nuit

1. ซากข้าง
2. รถจักรคันนำ
3. รถพื่นสำหรับรถจักรคันนำ
4. รถจักรคันหลัง
5. รถบรรทุกวางเหล็กเกยพื้นรภกาด
6. พื้นรภกาด(รถของพนักงานห้ามล้อ) ที่พังกระเด็นลงไปทั้งโครง
7. หลังคารถแบรค
8. รถบรรทุกของที่ยื่นขัดต่อกัน ตกรางต่อๆไป

5. รถบรรทุกวางเหล็กเกยพื้นรภกาด
6. พื้นรภกาดที่พังกระเด็นลงไปทั้งโครง
7. หลังคารถแบรค
8. รถบรรทุกของที่ยื่นขัดต่อกัน ตกรางต่อๆไป
9. รถไฟสำหรับรับส่งผู้โดยสารไปกรุงเก่า

หน้าจาวและเงาหน้า
สถาปัตยกรรมยุค และสิ่งคน
อันมีผลต่อที่ราบภาคกลาง

พระยาอนุমানราชชน ได้กล่าวถึงการตั้งสภาพบ้านเรือนในเขตทุ่งรังสิตก่อนจุดคลองรังสิตไว้ว่า “บ้านเรือนแถวทุ่งรังสิต ซึ่งเป็นทุ่งเว้งว่างกว้างใหญ่เห็นลิลิ่วสุดสายตา มีหมู่ไม้ขึ้นขัดจังหวะอยู่กระจัดกระจายกันเป็นหย่อมๆ คล้ายเป็นเกาะเป็นตอนอยู่กลางน้ำ ที่ตรงหมู่ไม้นี้ ถมดินเป็นโคกเพื่อหนีน้ำท่วมในฤดูหน้าน้ำ แล้วสร้างบ้านปลูกเรือนอยู่กันเป็นหย่อมๆ”

เริ่มขุดคลองรังสิตประยูรศักดิ์และ
เริ่มมีประชากรเข้ามาตั้งถิ่นฐาน
ชุมชนเริ่มแรกที่เกิดขึ้น คือ ชุมชน
ปากคลองเจ็ด

2433

2438

• ประชากรเข้ามาตั้งถิ่นฐานทำนา
ในทุ่งรังสิตอย่างเห็นได้ชัด

กลุ่มโจร 30 คน บุกรุกป่าในที่ดิน
ผืนใหญ่ของกรมหลวงพิชิตปรีชากร

2439

2443

• เริ่มขุดคลองซอยฝั่งเหนือคลอง
รังสิต 20 คลองและมีการปล้น
ตลาดครั้งใหญ่ บนที่ดินของ
กรมหลวงพิชิตปรีชากร

ตั้งเมืองธัญบุรี

2445

2449

• คลองรังสิตที่ขุดเสร็จและเป็น
เส้นทางคมนาคมเริ่มต้นขึ้น
เกิดปัญหาการขาดแคลนน้ำ
อย่างหนัก ทำให้มีการอพยพ
ของชาวนาถึง 1,000 ครอบครัว

เกิดหิวอดกโรคระบาดที่เมืองธัญบุรี
และระบอบไปทั่วทุ่งรังสิต

2450

2451

• เกิดน้ำท่วม ทำให้ที่นาในที่ลุ่ม
บริเวณรังสิตเสียหายทำนบพัง

เริ่มมีการขยายการผลิตส้มเขียวหวาน
เพิ่มมากขึ้น

2524-2525

2554

• อุทกภัยครั้งใหญ่ของประเทศ
สร้างความเสียหายไม่ต่ำกว่า
หนึ่งล้านล้านบาท

ข้าวหอมปทุมธานี

เป็นสายพันธุ์ใหม่ของข้าวหอม มีกลิ่นหอมและเมล็ดข้าวคล้ายกับข้าวหอมมะลิไทย ในความรู้สึกของผู้บริโภคนั้น แสบแบ่งแยกไม่ได้ว่าเป็นข้าวชนิดไหน เพราะคุณสมบัติที่ใกล้เคียงกับข้าวหอมมะลิไทย ข้าวหอมปทุมธานีส่วนใหญ่ปลูกในพื้นที่ภาคกลางของประเทศไทย ในพื้นที่ชลประทานทั่วไป มีความต้านทานโรคไหม้ โรคขอบใบแห้ง เพี้ยกระโดดสีน้ำตาล และเพี้ยกระโดดหลังขาวได้ดี

ข้าวหอมปทุมธานี

ภาพจาก: <http://www.loetdamrongsiri.co.th/รายละเอียด-ข้าวหอมปทุม-607>

ชาวโรงงานและนักศึกษา ผู้คนต่างสถานที่บนพื้นที่ต่างเวลา

การขยายตัวของโรงงานอุตสาหกรรมเข้ามาที่ทุ่งรังสิตโดยเฉพาะ การก่อตั้งนิคมอุตสาหกรรมนวนคร ในปี พ.ศ.2515 ส่งผลต่อการประกอบอาชีพ และราคาที่ดินในชุมชนรังสิตเป็นอย่างมาก ชาวนาส่วนใหญ่เลิกประกอบอาชีพ ทำนาหันมาทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม และมีการย้ายถิ่นเข้ามาเพิ่ม มากขึ้นถึงร้อยละ 43.3 ในปี พ.ศ.2537 เกิดมีชุมชนบ้านจัดสรรเพิ่ม มากขึ้น ชุมชนที่เคยมีชีวิตในเฉพาะตอนกลางวันขยายเวลามามีชีวิตกลางคืนโดย การชุมนุมของขบวนรถสองแถวและสิบล้อที่ทยอยเข้ากรุงเทพฯ ในเวลาค่ำ

การตั้งมหาวิทยาลัยในพื้นที่ใกล้เคียงกับโรงงานอุตสาหกรรม โดยเฉพาะ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ที่ตั้งคณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเป็นคณะแรกใน ปี พ.ศ.2529 และในปีการศึกษานี้ได้ ให้นักศึกษาปี 1 ของทุกคณะเริ่มเรียนที่ ศูนย์รังสิตเป็นรุ่นบุกเบิก นับแต่นั้นมาทั้งนักศึกษาและหนุ่ม-สาวโรงงานก็ได้มา มีวิถีชีวิตอยู่บนพื้นที่เดียวกันใน “ทุ่งรังสิต” คนกลุ่มหนึ่งทำงานเป็นเวลาที่แน่นอน คนอีกกลุ่มหนึ่งรำเรียนหนังสือเพื่อเป็น “บัณฑิต” แต่ก็ต่างมีเครื่องแบบเป็นของตนเองใช้ชีวิตร่วมกันในห้างสรรพสินค้าเดียวกัน นั่งรถประจำทางคันเดียวกัน

ตำนานสาวฉันทนา

“ปิดไฟ ใส่กลอน จะเข้่ม้งนอน คิดถึงใบหน้า
นั่งเขียนจดหมาย แล้วรีบทิ้งไปโรงงานทอผ้า
ถึงคนชื่อฉันทนา ที่เคยสบตากันเป็นประจำ
ลายมือไม่ดี ต้องขอโทษที เพราะความรู้ต่ำ...”

รักชาติ ศิริชัย เป็นนักร้องลูกทุ่งที่ เคยโด่งดังอย่างมากในครั้งอดีตเมื่อ 30 ปีที่แล้ว เพลง “ฉันทนาที่รัก” ของเขา กลายเป็นเพลงดัง หลายคนจับกลุ่มร้องเพลงนี้จีบสาวๆ ถือเป็นเพลงยุคแรกที่กล่าวถึงชีวิตของสาวโรงงาน และทำให้ชื่อ “ฉันทนา” ถูกนำมาใช้เรียกสาวโรงงาน

“ฉันทนาที่รัก” สาวโรงงานในกลุ่มอุตสาหกรรมทอผ้า ซึ่งถือเป็นอุตสาหกรรมยุคแรกของไทย สะท้อนให้เห็นถึงสภาพสังคมที่คนวัยหนุ่มสาวจากภาคเกษตรกรรม หลังไหลเข้าสู่ตลาดแรงงานในภาคอุตสาหกรรม การทำงานในโรงงานทอผ้าเป็นการงานแข่งกับเวลาหน้าเครื่องจักร เพื่อให้ได้งานที่มีคุณภาพตามปริมาณและเวลาที่กำหนด ขณะที่ยุคสมัยเปลี่ยนไปมีการใช้คำว่า “ผู้ใช้แรงงาน” ทั้งผู้หญิงผู้ชาย ซึ่งอาจจะเป็นกรรมกร อาชีพค้าขาย หรืออาชีพอื่นๆ แต่คำว่า “สาวฉันทนา” ยังเป็นคำเรียกขานหญิงสาวโรงงานอยู่เช่นเคย

ห้ามสวมโรงงานหน้าขาวใส ผิวสุขภาพดี

โรงงานที่ผลิตชิ้นส่วนเกี่ยวกับอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์คอมพิวเตอร์ ชิ้นงานขนาดเล็ก จะมีมาตรการป้องกันฝุ่น และควบคุมฝุ่นเพียงแค่ 0.5 ไมโครกรัม มีระเบียบให้พนักงานต้องเข้าห้องคลีนรูมก่อนเข้าแผนกต้องมีการล้างหน้า โดยใช้ผ้าสีด้าลูบเช็ดที่หน้าของพนักงาน ห้ามมีฝุ่นแป้งเกาะติดที่ผิวหนัง นอกจากนี้ต้องใส่ชุดสูทคลุมทั้งตัว หัวจรดเท้า ไม่มีกระเป๋า เปิดให้เห็นได้แค่ตา เพื่อป้องกันชิ้นส่วนอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ที่ทำการผลิตเป็นรอยฝุ่น เกิดความเสียหายระหว่างผลิตได้

หลังเลิกงานสาวโรงงานก็แต่งหน้าตามปกติ เนื่องจากระหว่างวันหน้าไม่โดนสารเคมีจากเครื่องสำอาง ไม่ก่อเกิดเป็นสิวอุดตัน ประกอบกับผิวหน้าไม่โดนแสงแดดจัดในเวลากลางวันตลอดวันเป็นประจำ ทำให้สาวโรงงานมีผิวหน้าที่สุขภาพดี ขาวใส ไม่เป็นฝ้า

МЯРСТУНХИОСВЯТЦУ
ГЭЙМЭЭРЭӨНХҮРЯМ

ทำไมก๋วยเตี๋ยวเรือ ต้องรังสิต ?

รังสิต คือชื่อเรียกสั้นๆ ของคลองรังสิตประยูรศักดิ์ ที่ถูกขุดในปี พ.ศ. 2433 เป็นต้นมา คลองรังสิตถือเป็นเส้นทางสัญจรค้าขายและอยู่อาศัยของผู้อยู่ในพื้นที่ดังกล่าว รวมถึง “โกฮับ” ด้วย

โกฮับ คือใคร? โกฮับคือชายชาวจีนที่ขายก๋วยเตี๋ยวบนเรือ เหตุที่ก๋วยเตี๋ยวเนื้อของโกฮับเป็นที่รู้จักมากกว่าก๋วยเตี๋ยวของเจ้าอื่นในรังสิต เพราะโกฮับเป็นเจ้าของที่ขายก๋วยเตี๋ยวเนื้อ และไม่เพียงแต่จอดขายที่ได้สะพานแก้วมิตรเท่านั้น แต่ยังพายเรือขายตามคลองจนเป็นที่รู้จักของชาวคลองรังสิตอีกด้วย

ก๋วยเตี๋ยวเรือโกฮับถูกทำให้เป็นผู้สร้างตำนานก๋วยเตี๋ยวเรือรังสิตที่โด่งดัง อาจเป็นเพราะความอร่อยของก๋วยเตี๋ยวเนื้อด้วย ซึ่งความโด่งดังนี้เห็นได้จาก ประมาณ ปี พ.ศ. 2500-2510 ใครที่ใช้ถนนพหลโยธินข้ามสะพานข้ามคลองรังสิต จะเห็นร้านขายก๋วยเตี๋ยวเรือที่แต่เดิมพายขายในคลองรังสิตขึ้นบกขายริมถนน โดยนำเอาเรือก๋วยเตี๋ยวมาตั้งหน้าร้านหลายเจ้าและเปิดแข่งกัน แต่ละร้านต่างขึ้นป้ายเชื่อมโยงกับโกฮับ เช่น โก... หลานโกฮับ โก...เหลนโกฮับ เต็มไปหมด ดังนั้นหากนึกถึงก๋วยเตี๋ยวเรือ คงหนีไม่พ้นพื้นที่ที่เรียกว่า คลอง/ทุ่ง “รังสิต” เป็นแน่

ก๋วยเตี๋ยวเรือรังสิต ต้องเป็น ก๋วยเตี๋ยวเรือน้ำตก และก๋วยเตี๋ยวเรือน้ำตกของแท้ต้องเป็น ก๋วยเตี๋ยวเนื้อเท่านั้น!!! สูตรเด็ดเคล็ดลับง่ายๆ ของก๋วยเตี๋ยวเรือรังสิต คือ การแล่นเรือเป็นขบวนวางไว้บนน้ำแข็งที่ตั้งบนตะแกรงมีภาชนะรองรับเลือดที่ละลายมากับน้ำแข็งอยู่ข้างล่าง เลือดของเนื้อสดจะตกลงมาที่ละน้อย จึงเรียกว่าก๋วยเตี๋ยวเรือน้ำตก จากนั้นเพิ่มความอร่อยด้วยการใส่พริกตอง และซีอิ้วดำลงในซุ๊ปเป็นที่ถูกปากยิ่งนัก

จากงานวิจัยที่ผู้วิจัย

นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2510 สภามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์พิจารณาเรื่องการขอ แลกที่ดินทุ่งรังสิตของกระทรวงอุตสาหกรรม ซึ่งเป็นที่มาของการขยายมหาวิทยาลัย มายังพื้นที่ “ทุ่งหลวง” หรือ “ทุ่งรังสิต” ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของท้องทุ่งอันกว้างใหญ่ ฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยา

3 พฤศจิกายน พ.ศ.2529 สมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช พร้อมด้วย สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร (พระยศในขณะนั้น) เสด็จพระราชดำเนินทรงประกอบพิธีเปิดมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต ทำให้ พื้นที่รกร้างอันเป็นที่เคຍอาศัยของเนื้อสมัน สถานที่ปลูกข้าวสำคัญของประเทศ แหล่งอุตสาหกรรมแห่งแรกของประเทศ หมู่บ้านจัดสรร ได้สถาปนาความหมาย ของพื้นที่ขึ้นมาใหม่ เป็นพื้นที่ของสถาบันความรู้ในนาม “มหาวิทยาลัย”

สภาพ “ทุ่งหลวง” หรือ “ทุ่งรังสิต”
ก่อนการก่อสร้างมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต

ภาพจาก: งานประชาสัมพันธ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ดร.วินิจ วินิจนัยภาค

กลางปีพุทธศักราช 2530 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์แต่งตั้งคณะทำงานเพื่อจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ที่ศูนย์รังสิตขึ้น โดย ดร.วินิจ และคุณหญิงพรรณณี วินิจนัยภาครองเลขาธิการสำนักพระราชวังและเป็นศิษย์เก่าของมหาวิทยาลัย (ต.ม.ธ.ก รุ่น 7) ได้แจ้งความจำนงบริจาคโบราณวัตถุและศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านจำนวนกว่า 2,500 รายการ เพื่อร่วมจัดตั้งเป็นพิพิธภัณฑ์ของมหาวิทยาลัย

ที่ประชุมสภามหาวิทยาลัยมีมติรับมอบสิ่งของและมอบหมายให้คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาดำเนินการตามโครงการศูนย์ศึกษาวิจัยและปฏิบัติการทางวัฒนธรรมและเทคโนโลยีของคณะฯ โดยปรับปรุงห้อง 207 อาคารวิจัยของมหาวิทยาลัยเพื่อจัดแสดง และขอพระราชทานนาม “พิพิธภัณฑ์ธรรมศาสตร์เฉลิมพระเกียรติ” เพื่อเป็นการเฉลิมฉลองปีเถลิงถวัลยราชสมบัติรัชสมัยมหาวชิราลงค์ โดยเปิดให้ประชาชนทั่วไปได้เข้าชมเป็นครั้งแรกในวันที่ 5 ธันวาคม พ.ศ. 2530 เนื่องในโอกาสที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงเจริญพระชนมพรรษา 60 พรรษา

*สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จฯ แทนพระองค์
ทรงเปิดพิพิธภัณฑ์ธรรมชาติเฉลิมพระเกียรติ และทอดพระเนตรศิลปวัตถุ
โดยมี ดร.วินิจ วินิจนัยภาค กราบบังคมทูล*

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนิน
แทนพระองค์ทรงประกอบพิธีเปิดพิพิธภัณฑ์ฯ เมื่อวันที่ 29 มีนาคม พ.ศ.
2531 และต่อมาพระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชาทินัดดามาตุ พร้อมด้วยพระเจ้า
หลานเธอพระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา เสด็จมาทรงวางศิลาฤกษ์อาคารพิพิธภัณฑ์
เฉลิมพระเกียรติ ในวันพุธที่ 19 กันยายน พ.ศ.2533

ในปี พ.ศ.2562 นี้ พิพิธภัณฑ์ธรรมชาติเฉลิมพระเกียรติมีอายุครบ 32
ปี และยังคงทำหน้าที่จัดแสดงวัตถุสิ่งของและเปิดโอกาสให้ผู้ชมมีส่วนร่วมมากขึ้น
ในการสร้างและแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง

ความทรงจำของพิพิธภัณฑ

ถ้าภาระหน้าที่สำคัญของพิพิธภัณฑคือ สถานที่เก็บรักษาของต่างๆ ในอดีตไว้เพื่อการศึกษา
พิพิธภัณฑแต่ละแห่งก็คงมีอดีตของตนเองที่ต้องเก็บรักษาไว้ด้วยเช่นกัน

“เมื่อต้องมาฟื้นฟูปรับปรุง หลังภัยพิบัติผ่านพ้น

ทรัพย์สินสมบัติในครอบครองก็ถูกรื้อขึ้นมาทบทวนสำรวจประเมินระดับความเสียหาย
กระบวนการเหล่านี้พาเอาความทรงจำที่แฝงฝังอยู่กับสิ่งของที่ถูกลืมให้กลับมามีชีวิตอีกครั้ง

อาคารพิพิธภัณฑได้ปรากฏขึ้นในสำนึกของชาวธรรมศาสตร์

พร้อมๆ กับคำว่าภัยพิบัติ เราจะฟื้นฟูสิ่งใดก่อนหลัง มูลค่าของการฟื้นฟูเป็นอย่างไร ฯลฯ”

(อาคารพิพิธภัณฑ: จันทน์ เจริญศรี, 25 ปีพิพิธภัณฑธรรมศาสตร์เฉลิมพระเกียรติ, 2555)

“คราบน้ำท่วมในปี พ.ศ. 2554 บริเวณผนังด้านนอกพิพิธภัณฑฯ

แสดงให้เห็นอดีตและความทรงจำ

ของตึกพิพิธภัณฑธรรมศาสตร์เฉลิมพระเกียรติที่มีต่อสังคมไทย”

คณะสังคมวิทยา
และมานุษยวิทยา
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์